

орієнтація на Керівні настанови ОЕСР наблизили формальну модель державних і комунальних юридичних осіб до приватноправової корпорації. Огляд свідчить, що послідовної практики у всьому портфелі підприємств ще немає, тож їхня корпоративність залишається радше завданням, ніж досягнутим станом. Її реальне утвердження залежить від незалежності та фактичних повноважень наглядових рад, а також від узгодження законодавства про управління державною й комунальною власністю з цими стандартами.

1. Демб А., Нойбауер Ф.-Ф. *Корпоративне управління. Віч-на-віч з парадоксами*. Київ: Основи, 1997. 302 с.

2. Кочин В. В. *Юридичний парадокс державних некомерційних товариств: circulus in demonstrando та red herring. Корпоративне управління у підприємницьких товариствах в умовах євроінтеграції: Збірник наукових праць за матеріалами XXIII Міжнародної науково-практичної конференції «ВАСИЛЬЄВСЬКІ ЧИТАННЯ», присвяченої світлій пам'яті Заслуженої юристки України, докторки . За ред.: Сіщук Л. В. Івано-Франківськ: НДІ приватного права і підприємництва імені акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2025. С. 84–89.*

3. *OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises 2024*. OECD Publishing, 2024.

4. *OECD Review of the Corporate Governance of State-Owned Enterprises in Ukraine 2026*. OECD Publishing, 2026.

5. Україна приєдналася до Керівних принципів корпоративного управління ОЕСР. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/272219.html (дата звернення: 01.09.2026)

Оксана КРИЛОВА

виконавчий директор,

молодший науковий співробітник

Товариство з обмеженою відповідальністю

«Незалежні фахові експертизи»

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-3365-2404>

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ДВОЕТАПНОГО РЕАГУВАННЯ НА ІСТОТНУ ЗМІНУ ОБСТАВИН ЗА СТАТТЕЮ 652 ЦК УКРАЇНИ: СВОБОДА ДОГОВОРУ ЯК СТАНДАРТ НАЛЕЖНОЇ ДОСУДОВОЇ АДАПТАЦІЇ ДОГОВОРУ

Традиційний підхід судової практики до застосування статті 652 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) тривалий час виходив із того, що істотна зміна обставин переважно є підставою для внесення змін до договору або його розірвання в судовому порядку. Проте, в умовах сучасних реалій України, де відсоток виникнення непередбачуваних обставин воєнного, економічного та логістичного характеру зростає катастрофічними темпами, цей підхід виявляється занадто формалізованим та неефективним. Вітчизняний бізнес змушений функціонувати в постійно змінюваних умовах, а отже, потребує дієвих та гнучких механізмів швидкої адаптації договірних умов задля збереження ділових зв'язків та забезпечення подальшого належного виконання зобов'язань. Саме тому положення про істотну зміну обставин набувають сьогодні виняткової актуальності, вимагаючи переосмислення їх ролі в цивільному обороті.

У міжнародному комерційному праві, зокрема в Принципах міжнародних комерційних договорів УНІДРУА, Принципах європейського договірної права та Типових застереженнях Міжнародної торгової палати про скруту (*hardship clause*), настання непередбачуваних ускладнень акумулює не скільки негайне право на судовий позов, скільки обов'язок сторін ініціювати та добросовісно провести переговори щодо адаптації договору (*duty to renegotiate*). Нормативна база вітчизняного законодавства цілком сприяє такій рецепції, адже ч. 1 ст. 652 ЦК України першочергово встановлює, що в разі істотної зміни обставин сторони можуть змінити договір за взаємною згодою. Лише в разі недосягнення згоди за ч. 2 цієї статті виникає право на звернення до суду.

Таким чином, законодавець **закріпив двоетапну модель реагування**, де первинним є позасудовий пошук компромісу, а процесуальний захист постає лише вторинним інструментом. Звернення до суду без реального та добросовісного проходження етапу переговорів суперечить самій суті інституту адаптації, адже орган правосуддя не повинен заміняти собою волевиявлення сторін там, де вони навіть не спробували домовитися.

Сьогодні практична реалізація ст. 652 ЦК України нерідко стикається з відсутністю балансу у поведінці учасників договірних відносин. Оскільки вказана норма

залишається науково дискусійною та містить чимало нормативних прогалин, її належна реалізація можлива лише із залученням інструментарію добросовісності. У цьому контексті цілком виправданою є позиція Д. Павленка, який аналізуючи правову природу та місце принципу добросовісності у системі цивільного права, обґрунтовує його подвійний характер: з одного боку, як принципу (норми) прямої дії, а з іншого – як загальної правової засади, що виконує функцію подолання прогалин і недоліків позитивного цивільного законодавства, що є особливо актуальним для усунення прогалин самої ст. 652 ЦК України [2, с. 57]. ***Саме через цю призму виникає потреба запровадження чітких критеріїв оцінки дій обох сторін зобов'язання (good faith of the parties).*** З одного боку, існує потенційний ризик розширеного або некоректного трактування інституту істотної зміни обставин, за якого звичайні коливання ринкового середовища або стандартні комерційні ризики сторони можуть підмінятися поняттям надзвичайної обтяжливості. Безперечно, це створює загрозу необґрунтованого перекладення підприємницьких ризиків на контрагента та знижує стабільність договірних відносин. Належними інструментами мінімізації цього ризику постають дотримання принципу безупинного виконання зобов'язання під час переговорного процесу, а також застосування судами високого стандарту доказування наявності катастрофічного, а не звичайного операційного дисбалансу.

З іншого боку, існує потенційний ризик виникнення комунікаційного бар'єру, коли обґрунтовані позиції щодо адаптації умов договору або надана доказова база залишаються поза належною увагою контрагента. Ключ до подолання цієї проблеми лежить у площині договірної автономії сторін: для ефективної подальшої оцінки судом добросовісної поведінки контрагенти повинні перш за все самостійно закласти критерії та порядок проведення переговорів безпосередньо у договір, а не перекладати цю функцію на суд. У цьому контексті заслуговує увагу позиція С. Ходака, який, аналізуючи практичні аспекти виконання та адаптації міжнародних комерційних контрактів, наголошує на необхідності включення до їх тексту окремого застереження про істотну зміну обставин, що дозволяє чітко відмежувати її від форс-мажору. Науковець підкреслює, що

таке застереження має містити покроковий алгоритм дій сторін, короткі та чіткі строки для письмового повідомлення про настання відповідних обставин, а також визначені межі, коли тимчасовий форс-мажор перетворюється на підставу для розірвання контракту [3, с. 584]. Формуючи чіткі строки розгляду звернень, вимоги до доказової бази та форми комунікації (наприклад, обов'язкове надання розрахунків або альтернативних маршрутів), сторони **створюють об'єктивний вимірювальний стандарт, що ґрунтується на принципі свободи договору**. Застосування стандарту свободи договору в таких спорах не обмежує право кредитора на виконання в строк (ст. 526 ЦК України), адже за загальним правилом замовник розраховує на дотримання узгодженого графіку. Суть досудового діалогу в контексті ст. 652 ЦК України полягає не у формальному обміні претензіями, а в аналізі співвідношення ризиків від невчасного виконання та обтяжливості подальшого дотримання договору. У такому разі судова практика отримує об'єктивний орієнтир для оцінки досудової поведінки обох учасників зобов'язання. Зокрема, факт невиконання узгоджених у договорі процедур переговорів розцінюватиметься судом як відхилення від стандарту свободи договору, що враховуватиметься під час розгляду вимог про стягнення неустойки або оцінюватиметься крізь призму заборони зловживання правом.

Важливість належного проведення етапу досудової адаптації як самостійного виміру добросовісності знаходить своє чітке підтвердження в судовій практиці. Прикладом слугує рішення Господарського суду міста Києва від 17.11.2021 р. у справі № 910/14155/21 [4], де суд задовольнив вимоги постачальника про внесення змін до договору поставки (продовження строку поставки та строку дії договору) на підставі ч. 4 ст. 652 ЦК України. Суд підкреслив, що принцип свободи договору відображається у добросовісності, справедливості та розумності поведінці сторін, що співвідноситься із загальними засадами цивільного права, крізь призму яких має оцінюватися наявність чи відсутність вини сторони. Суд визнав поведінку позивача добросовісною та сумлінною, оскільки той проявив належний ступінь турботливості та обачності: позивач не допустив пасивного прострочення, а завчасно й

неодноразово звертався до покупця з офіційними пропозиціями щодо внесення змін, дотримався процедури ст. 188 Господарського кодексу України. Цей прецедент демонструє, що саме активна, аргументована та добросовісна поведінка ініціатора змін у межах реалізації принципу свободи договору на досудовому етапі створює необхідний доказовий фундамент для позитивного судового рішення про адаптацію договору.

Таким чином, принцип свободи договору перетворює ст. 652 ЦК України з декларативної норми на гнучкий інструмент адаптації договорів. Разом з тим, він трансформує переговори з «емоційного торгу» на процедуру надання об'єктивних доказів. Фундаментом цього процесу є поєднання договірної свободи, зокрема через застереження про *hardship*, із суворим стандартом оцінки поведінки сторін на досудовому етапі. Коли суд розглядає належне проведення переговорів як обов'язкову передумову для задоволення позову, це створює дієвий стимулюючий механізм. Такий підхід запобігає підміні звичайних комерційних ризиків надзвичайною обтяжливістю та стимулює учасників обороту зберігати договірні зв'язки шляхом компромісу. Отож, ***досудова адаптація договору і подальша судова оцінка поведінки сторін не є самостійними правовими механізмами, а становлять взаємопов'язані етапи єдиної моделі реагування на істотну зміну обставин за статтею 652 ЦК України, підґрунтям якої є принцип свободи договору як стандарт його належної досудової адаптації.***

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 27.07.2026)

2. Павленко Д. Г. Принцип добросовісності в договірних зобов'язаннях: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ, 2008. 193 с. (дата звернення 27.07.2026)

3. Ходак С. М. Вплив воєнних дій на виконання міжнародних комерційних контрактів (форс-мажор, істотна зміна обставин). Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2025. Серія Право. Випуск 92: частина 1. С. 581-585. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.1.83> (дата звернення: 27.07.2026)

4. Рішення Господарського суду міста Києва від 17 листопада 2021 року. Справа № 910/14155/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101515576> (дата звернення: 27.07.2026)

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
Лабораторія корпоративного права
імені академіка Володимира Луця

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
за матеріалами
XXIV Міжнародної
науково-практичної конференції
«ВАСИЛЬЄВСЬКІ ЧИТАННЯ»

2-3 жовтня 2026 року

м. Київ, 2026

ЗМІСТ

АВРАМОВА Ольга. Корпоративне управління майновими правами на об'єкти технологій.....	3
БАРИЛА Костянтин. Дострокове припинення повноважень незалежного члена наглядової ради державного банку з підстави невідповідності вимогам незалежності.....	7
БЕРЕСТОВА Ірина. Неповідомлення одного із учасників ТОВ про проведення загальних зборів про відсторонення директора, який не є учасником товариства: практичні наслідки.....	11
ГАЛАН Максим. Захист прав колишнього учасника після виходу з товариства з обмеженою відповідальністю.....	17
ГЕВКО Володимир. Правове регулювання діяльності кооперативів за проєктом рекодифікованого Цивільного кодексу України.....	25
ГНАТІВ Оксана. Реформування юридичних осіб і новий Закон України «Про публічні закупівлі».....	32
ГРИШКО Уляна. Захист прав одного з подружжя (не учасника юридичної особи) при поділі майна.....	34
ГУДИМА-ПІДВЕРБЕЦЬКА Марія. Правова природа субсідарної відповідальності учасників юридичної особи: відмежування від корпоративних правовідносин.....	39
ДОРОШЕНКО Ліна. Корпоративний контроль у системі міжнародних та європейських стандартів корпоративного управління: американський досвід та українська перспектива.....	45
DANYLIUK Maryna. Beneficial ownership transparency as an element of good corporate governance: a comparative legal analysis of Ukraine, the European Union, and the United States.....	50
ДУРКАЧ Іван. Конструкція технологічного парку в системі інноваційних структур: необхідність модернізації правових підходів.....	58
ЗАСЦЬ Олександр. Відшкодування шкоди, завданої використанням результатів незалежної фахової експертизи	

у формі оцінки відповідності або іншої професійної діяльності.....	64
ЗАПОРОЖЧЕНКО Аркадій. Добročесність цифрового корпоративного управління.....	71
ЗЕЛІСКО Алла. Вплив європеїзації та цифровізації на правове забезпечення діяльності наукових парків та реалізацію корпоративних прав їх учасниками.....	76
ЗОЗУЛЯК Ольга. Цифровізація корпоративного управління та захист національних інтересів України.....	83
КОВАЛИШИН Олександр. Виконавчий орган ТОВ в системі корпоративного управління: порівняльно-правовий аспект.....	87
КОЛОС Ігор. Право на інформацію учасника ТОВ за польським та українським законодавством.....	93
КОРОЛЕНКО Віталій. Засоби правового захисту співвласників багатоквартирного будинку.....	96
КОССАК Володимир. Електронна форма фіксації змісту корпоративного договору в умовах цифрової трансформації корпоративного управління.....	101
КОХАНОВСЬКА Олена. Дифамація юридичної особи як носія особистого немайнового блага ділової репутації, розуміння її сутності через поняття гудвілу, нематеріального активу і цифрової речі: приватноправовий аналіз.....	106
КОЧИН Володимир. Корпоративність юридичних осіб публічних утворень: <i>colorem habet, substantiam vero alteram</i>	111
КРИЛОВА Оксана. Правовий механізм двоетапного реагування на істотну зміну обставин за статтею 652 ЦК України: свобода договору як стандарт належної досудової адаптації договору.....	116
ŁABNO Piotr. The polish business judgment rule: the legal presumption or a liability exclusion mechanism?.....	121
ЛЕСІВ Андрій. Заборона конкуренції в корпоративному управлінні ТОВ.....	125
МАЗНОВ Андрій. Право ВЕТО міноритарного учасника як ознака спільного контролю для цілей визначення кінцевого бенефіціарного власника.....	131
МАРТИНЮК Віктор. Здійснення та захист корпоративних прав на земельні активи в умовах цифрової трансформації корпоративного управління.....	136

МАХІНЧУК Віталій. Підняття корпоративної завіси у санкційній практиці ЄС.....	149
DOMINIK Mizersi. The right to participate in the general meeting of a public company – selected issues.....	154
МІЧУРІН Євген. Корпоративне право в епоху цифровізації.....	157
ОЗАРКО Назарій-Ростислав. Трансформація правового статусу суб'єктів господарювання у сфері оборонно-промислового комплексу.....	162
ПАРУТА Юлія. Штучний інтелект як інструмент корпоративного управління: правова природа та особливості цивільно-правової відповідальності.....	167
ПАЦУРІЯ Ніно. Функціональна спроможність наглядової ради у системі управління корпоративними ризиками: імплементація європейських стандартів в Україні.....	172
ПЕРВОМАЙСЬКИЙ Олег. Конституційний принцип євроінтеграції в процесі вдосконалення національного законодавства.....	177
ПЕРЕПЕЛИНСЬКА Олена. Нові можливості захисту корпоративних прав у міжнародному арбітражі в Швейцарії.....	180
PINIOR Piotr. Shareholders' protection in cross-border operations under Directive 2017/1132.....	184
ПОЄДИНОК Валерія. Алгоритмізація здійснення права голосу акціонерами: наслідки для корпоративної сталості.....	186
ПОЛЮХОВИЧ Валерій. Особливості здійснення та захисту корпоративних прав в умовах цифрової трансформації корпоративного управління в Україні.....	192
ПОПОВ Віктор, ПОПОВА Софія. Класифікація негативних зобов'язань «non-agreements» у цивільному праві: визначення та особливості.....	198
РОМАНОВСЬКА Людмила. Наукові знання як інтелектуальний ресурс незалежної фахової експертизи у формі оцінки відповідності.....	202
ROMASHCHENKO Ivan. The current state and future development of Ukrainian company law in light of Directive (EU) 2024/2810 on multiple-vote share structures.....	207
СААД Шаді. Захист прав міноритарних акціонерів в умовах цифровізації.....	211

САДОВСЬКИЙ Ілля. Договір про створення акціонерного товариства як джерело регулювання інформаційних прав учасників господарського товариства.....	216
СЕЛІВАНОВА Ірина. Некомерційне товариство як перспективна організаційно-правова форма закладу вищої освіти.....	221
СЕМІНОГ Світлана. Принципи корпоративного управління в підприємницьких товариствах: сучасні тенденції та напрями розвитку.....	226
СИГИДИН Мар'яна. Місце корпоративного договору в системі приватноправових договорів у контексті рекодифікації цивільного законодавства України.....	231
СІЩУК Ліліана. Належна обачність і сталість у корпоративному управлінні.....	236
СПАСИБО-ФАТЄЄВА Інна. Рекодифікація і корпоративна відповідальність.....	243
СТЕЦЕНКО Микола. Захист прав учасника товариства в умовах воєнного стану.....	247
СУХА Юлія. Вплив персональних санкцій на здійснення корпоративних прав учасників господарських товариств: проблеми правозастосування та судового захисту.....	252
TLOUŠTOVÁ Pavla. Liability of a statutory body while using ai technologies in business decisions under Czech law.....	259
ФІЛАТОВА-БІЛОУС НАТАЛІЯ. Недобросовісна і нерозумна поведінка як умова відповідальності керівників юридичної особи.....	262
FRANKOVA Anna. Legal aspects of cross-border mergers in the EU.....	268
ХАРИТОНОВА Олена, ХАРИТОНОВ Євген. Цифрова трансформація корпоративного управління як виклик доктрині корпоративних прав.....	273
ЦІКАЛО Назар. Порядок створення некомерційних юридичних осіб, заснованих на державній власності.....	279
SHAKHATREN Hisham Jadallah Mansour. Civil Liability for Damage Caused by Artificial Intelligence Systems under the Jordanian Civil Code: Legal Gaps and a Risk-Tiered Reform Model.....	284

ШПУГАНИЧ Ірина. Правомочність загальних зборів учасників товариства у разі смерті (ліквідації) мажоритарного учасника.....	296
ЩЕРБАКОВА Наталія. Директиви ЄС у сфері корпоративної сталості та їх імплементація в національне законодавство України.....	302
ІАСЕЧКО Svitlana. Post-quantum security in the corporate risk management system.....	311
ЯШАРОВА Марія. Еволюція прав людини у XXI столітті: нові виклики та правові підходи.....	318

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**Здійснення та захист корпоративних прав в умовах
цифрової трансформації корпоративного управління:
європейські стандарти та українська перспектива**

*за матеріалами
XXIV Міжнародної науково-практичної конференції
«ВАСИЛЬЄВСЬКІ ЧИТАННЯ»*

2-3 жовтня 2026 року

Матеріали подано в авторській редакції

Комп'ютерна верстка: Ліліана СПЩУК
Правка: Ліліана СПЩУК

Підписано до друку 23.09.2026. Формат 60х84/16
Обл.-вид. арк. 17,2. Тираж 300 прим. Зам. № 26-006

Видавець:
Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України,
вул. Казимира Малевича, 11, м. Київ

Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія ДК № 4758 від 07.08.2014 року.

ISBN 978-617-8084-63-9